

Галиб Шљиво

ПРИЛОГ ЗА ЖИВОТОПИС ОМЕР-ПАШЕ ЛАТАСА

Омер-паша Латас, чувени турски војсковођа у XIX вијеку, потицао је из Лике. Рођен је 25. октобра 1806. године у Огулину, гдје му је отац Софроније служио као подофицир, а мајка Манда била домаћица. На крштењу, које је обављено у православној цркви у Отоци, добио је име Михајло, али су га од миља звали Мићо.¹ Рођен у војној крајини, био је предодређен да се бави војним занатом. Тако је и завршио пуковску школу, добио чин подофицира и био запослен у инжењеријској јединици која је градила путеве. И ту није било ништа необично: тако је своју каријеру започињала већина синова чији су очеви служили у пуковнијама у војној крајини, па и оних који нису били у активној војној служби. Сиромашно тле није могло дати довољно хране за већином многобројне породице у Лици. Завршивши пуковску школу у Огулину, Михајло Мићо Латас је стекао солидно војно образовање. Али, кад је почео да ради, изненада су искрсли догађаји који су му у почетку прекинули пут ка напредовању. Он је на брзину одлучио да дезертира из Аустрије и склони се у Босну.

Шта га је то натјерало да изненада напусти домовину? Управо на то питање покушали су одговорити сви они који су о Омер-паши Латасу писали као историчари од струке, било као мемоаристи, публицисти или књижевници. Од писаних докумената нашла се само забиљешка у *Индексу Генерал команде у Карловцу за 1827.* под словом »Л«: »Lattas Mihailo, k. Feldwebel, Desertions-Anzeige, Gospić Regiments Kdo.«² То је година кад је он дезертирао и она до сада није оспоравана. Зашто у службеним документима није било више података о поводу који је навео Михајла

1. Г. Шљиво, *Омер-паша Латас у Босни и Херцеговини 1850–1852.* »Свјетлост«, Сарајево 1977, 59.

2. А. Маканец, *Сердар Екрем Омер-паша.* »Обзор«, 1929, 28, 5; А. Мешић, *Омер-паша у Босни.* »Нови бехар«, 1927–28, 20, 314.

Латаса да напусти домовину, оца и мајку? Вјероватно је био чест случај да појединци напуштају пограничне јединице, а више војне команде о томе нису вршиле истрагу. Управо у вријеме када је Михајло Латас тамо нашао уточиште, у Босни је било више хајдучких дружина састављених управо од аустријских дезертера. Они су повремено упадали на подручје војне крајине, одакле би, пошто би опљачкали погранична мјеста, прегонили стоку на турску територију. Један дио плијена давали би мјесним старјешинама који су их онда штитили и сакривали. Генерал команда у Карловцу с правом је закључила да ови пљачкаши, који упадају из Босне на подручје војне крајине, имају своје јатаке и помагаче управо на аустријској територији. Они су обавјештавали пљачкаше о кретању војске, показивали им путеве и давали сигнале; да њих није било, не би пљачкаши с таквим успјехом и толико често упадали на насеља у војиој крајини.³ Да ли се Михајло Латас прикључио једној од тих хајдучких дружина, поуздао се не зна. Али, могло се десити да босанским властима промакије његов улазак у Босну. Било је то доба смјене валија, али и доба побуне јањичара. Мустафа-паша, који је у Сарајево стигао 1. јула 1826, опозван је 22. децембра 1826, а на његово мјесто је постављен Абдурахим-паша, који је дотада био београдски мухафиз.⁴ Иако су босанске валије постављане сваке године, Мустафа-паша је смијењен после шест мјесеци, што је био доказ да Porta није била задовољна његовим дотадашњим управљањем. Нови босански валија Абдурахим-паша сурово се обрачунавао с босанским јањичарима и занемарио је догађаје на аустријско-турској граници.

Омер-паша Латас, бивши Михајло Мићо Латас, први пут је проговорио разлозима свог бијега 1842. године, кад је већ имао чинириле-генералмајора. Било је то у вријеме његове војне у Либану, куда је упућен да ратује против египатске војске коју је предводио Ибрахим-паша. Тамо је Аустрија упутила свога дипломату фон Штајндла и Омер-паша га је често посјећивао, па му је причао појединости из свога живота. Истовремено, Омер-паша је ступио у ближу везу с капетаном грофом Ду Монтом који је саставио *Мемоар о Омер-паши, војном гувернеру Либаана и турском генералмајору* и доставио га кнезу Метерику. Мемоар је датиран 9. марта 1843. године, али су подаци узети 1842. године.⁵ Овај мемоар допунио је фон Штајндл у једном свом извјештају који је упутио цариградској Интернунцијатури 9. марта 1843. године.⁶ Није нам познато да ли је Омер-паша икада или преликасније било коме, па ни свом

3. Haus, *Hond Staatsarchiv Wien* (даље ННStA W) St. K. Bosnien 1636-1829, K I, Цариград 10. октобра 1829.

4. Ј. Јеленић, *Љетопис фрањевачког самостана у Кр. Сутјесци*, Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини, год. XXXIX, св. 2, Сарајево, 1927, 177; Уп. Л. Ранке, *Србија и Турска у деветнаестом веку*, Београд 1892, 291; S. Muvekit, *Tarichi Diyri Bosna*, Аутобиограф у Оријенталном институту у Сарајеву, 185.

5. ННStA W, St. K., *Türkei VI/84*, Graf Du Mont, Цариград 1842. године.

6. ННStA W, St. K., *Türkei VI/84*. Steindl интернунцију, Цариград 9 марта 1842.

биографу Јозефу Кечету, повјерио своју историју, па нам се чини да је оно што је испричао грофу Ду Монту и фон Штајндлу у Сирији 1842. било први и једини пут. Отуда ће бити занимљиво да чујемо шта је то о себи казивао већ тада прослављени Омер-паша. »Било је то првих дана октобра 1840. – почиње свој *Мемоар* капетан Ду Монт – убрзо послите заузимања Саиде, кад сам упознао тадашњег пуковника турског генералштаба Омер-бега. Он је био постављен за помоћника лично муширу Изет Мехмед-паши, па је код њега обављао службу ађутанта«. Омер-бег је ишао наруку и с великом сусретљивошћу се односио према капетану Ду Монту од оног тренутка кад је сазнао да је он аустријски официр. Штавише, од тада па до краја рата показивао је одлучну склоност према аустријској војсци, која је судјеловала у овом походу.⁷

Капетан је запазио да је Омер-бег снажне и угодне спољашности, али да није нимало лијеп; стас му је био натпросјечан, лице коштуњаво и тамне пути, а коса му је била црна. Могао је тада имати 36-38 година. С обзиром на то да је Омер-паша рођен 1806. године, тада је 1840., кад су се упознали, имао 34 године и капетан га очито није добро процијенио. Напротив, фон Штајндл је 1841. тачио запазио да он има 35 година, да је рођен у аустријској војној крајини и син је једног аустријског официра, а учинило му се да је једном чуо да се презивао Латас. Историју његовог живота капетан је сазнао из његових »властитих уста«. Он је причао капетану да је, као син управног официра у једном хрватском граничном пуку, био рано усмјерен за војника, а своја прва знања добио је у школи пука свога оца. Ушао је у војну службу већ 1820. године, али му је требало седам година да би добио подофицирски чин. Надао се да ће као способан и даровит млади војник ускоро добити и официрски чин, а нарочито је могао бито добро искоришћен при градњи цеста, јер је показивао посебне склоности за ту војну службу. Тад се догодила незгода. Његов отац је био оптужен да је проневјерио новац у каси војне управе, па је, послите истраге, кривица доказана и он је кажњен. И фон Штајндлу је Омер-бег повјерио да му је отац кажњен пошто је »напао« на војну касу. Ова очева незгода неповољно је утицала и на положај и даље напредовање његовог двадесетогодишњег сина. Омер-бег је казао да му је коман-

7. HHStA W, St. K., Türkei VI/72, Tagebuch, Субота 16. августа 1840. О овом ратовању Мехмед Алија је казао: »In meinem Alter, in meinem Alter von 72 Jahren lässt man sich nicht so leicht in Furcht jagen. Die Pforte will mir mehrere unter meiner Bothmässigkeit stehende Länder abnehmen um Egipten den Engländern und ihre Provinzen am schwarzen Meere den Russen Preis zu geben. Nicht mir zu lieb äussert sich Frankreich zum Kriege, sondern um Dinst zu hintertreiben. Ich schwöre *mein Sohn* (was sich ein gethan habe) dass ich nur das Wohl unseres Monarchen und unserer Glaubensgenossen vor Augen habe, und nach Kraft strebe um, wenn es mit der Zeit nöthig sein wird, ihnen helfen und sie gegen die Giaurs vertheidigen zu können. Und zu was hat die Pforte ihre Zuflucht zu fremden Mächten genommen? warum sollen Ungläubige, die nur auf ihr eigenes Interesse bedacht sind, eine Streit zwischen Muselmänner schlichten? Meine unwiderrufliche Antwort können Sie, nach Belieben, gleich empfangen, oder nach einigen Tagen abholen. Ich nehme die Verschlage der Pforte auf keinen Fall an, und sollte ich sogar darüber zu Grunde gehen.«

да пука савјетовала да одмах затражи премјештај у неки други пук, пошто он при овим околностима у своме пуку није могао рачунати на било какво унапређење. Фон Штајдлу је причао да су с њим окрутно поступали и да је одмах додијељен једном пуку који је градио цесте на турској граници. Одмах послје тога опозван је и из команде за градњу путева и упућен да настави службу управо у пуку у којем је његов отац био осуђен. Омер-паша ни под коју цијену није хтио да служи у том пуку, па је донио »очајничку одлуку да дезертира у Босну« и да покуша наћи срећу на тај начин што ће се ставити у службу неког босанског капетана. То је било 1827. године. Износећи ове податке, капетан је запазио да постоји разлика између онога што је Омер-бег сам причао о свом животу и оне »одметникове животне приче« коју му је изнио Селим-паша, гувернер Саиде. Омер-бег је тврдио да је у Босни пријатељски дочекан и да је двије године био чак гост код босанског намјесника, тако да је заволио турске обичаје и језик и да је због тога, дакле из свјетовних назора, а не из неког унутрашњег увјерења, одлучио да прими ислам. Селим-паша је, међутим, причао да је Омер-паша по доласку у Босну лутао, па је скрхан биједом, пристао уз разбојничке банде које су управо тих година крстариле западном Босном, утјеривале страх у кости народу у Босни, па су чак упадале и у Хрватску. Те банде су, најзад, похватанс или растјеране. Међу ухваћеним био је и Михајло Латас. Сви су упућени у Цариград да им се пресуди. Да би избјегао смртну казну, која би му сигурио била изречена, он је примио ислам и, како би показао да заиста жели добро Турском Царству, понудио се да учествује у руском рату који је тада управо исбио. Пошто је добро владао турским, славенским и њемачким језиком, радо је прихваћен, јер је могао бити вишеструко користан. Има неких нејасних тврђења у овим Селим-пашиним свједочењима. Прво, разбојничких банди које су »утјеривале страх« 1827. године није било, а друго, није познато да су ухваћени дезертери отпремани у Цариград на суђење. Аустријске власти су често протестовале на босанском дивану што погранични капетани и бегови пружају уточиште и заштиту њеним дезертерима који, пак, упадају на подручје војне крајине, па пљачкају и убијају људе. Због тога се чини да је Селим-пашин прича о Омер-пашиним првим данима у Босни произвољна, тим прије што је доста поуздано утврђено да је Омер-паша дуже боравио у Бањалуци код трговца хаи-Алије Бојића и да је управо у Бањалуци, а не у Цариграду, како је причао Селим-паша, примио ислам. Фон Штајдл је изнио и трећу верзију, опет на основу Омер-бегове приче. Због злостављања којима су у Турској били изложени незаштићени бјегунци и због његовог сиромаштва, није овом младом човјеку преостало ништа друго него да пређе на муслиманску вјеру и да онда покуша срећу у војсци с оним предзнањем које је стекао у региментској школи.

Не улазећи у то која је истинита прича о Омер-пашином боравку у Босни, да ли она коју је испричао Омер-паша, или она коју је сачинио Селим-паша, капетан Ду Монт даље тврди да је сигурно да је он већ 1828.

године био бимбаша и да је у вријеме руско-турског рата 1828-29. радио као тумач у врховној команди, па се истакао узимајући учешће и у војним походима. У вријеме кад је склопљен Једренски мир (1829), он је већ био у чину потпуковника и уживао је посебну милост султана Махмуда II. Од њега је султан тражио да му опише војну организацију војне крајине, што је Омер-паша сигурно до појединости знао у танчине, па га је, вјероватно, детаљно упознао. Да је Омер-паша овако брзо напредовао у руско-турском рату супротстављају се наводи Гиованина Жизлије који каже да је Омер-паша заиста био у рату, али без војног чина, који није хтио да му додијели велики везир Хусрев-паша, мада је вршио дужност начелника батаљона.⁸ Са своје стране, фон Штајндл је извијестио Интернунцијатуру о истинитом напредовању бившег граничарског подофицира у војној хијерархији Турске. Послије неколико година, он је унапријеђеи у пуковника и додијељен сераскеријату (министарству рата), гдје му је због познавања њемачког језика повјерено да преводи аустријска и пруска војна правила службе на турски језик. Он је, истовремено, преводио и друге војне списе с њемачког на турски језик.

Тих година, наставља капетаи Ду Монт, пада и вјенчање Омер-паше с »једном отменом и богатом турском дјевојком«, чији је прајед био велики везир Елмаз Мухамед-паша који је погинуо у бици против Аустријанаца код Сенте, а дјед јој је био мушир и свој живот је жртвовао у служби Порте. Овом женидбом Омер-паша је стекао посједе у близини Цариграда и велику своту готовог новца. Вјероватно је он и тиме стекао повјерење и ушао у ужи круг људи на које су се султан и Порта могли ослонити. Отада је његов успон био сталан. Већ 1832. године добио је чин миралаја (пуковника). Обавио је мања дипломатска посланства у Дијарбекиру и Марашу и, како је Омер-бег тврдио Ду Монту, Махмуд II му је обећао да ће ускоро добити чин генералмајора, али султан је изненада умро и Омер-бег од њега није добио тај чин.

Пошто је на пријесту у Цариграду дошао султан Абдул Меид, Омер-бег је дуже чекао на службу у Цариграду. Први задатак који је добио био је у току војне на Сирију 1840. године. Фон Штајндл тврди да је Омер-бег упућен у Сирију 1840. године. Кад је у августу поменуте године »тадашњи невјешти бригадни генерал Селим-паша упућен из Цариграда да са шест хиљада десантних трупа на сиријски поход, врховна команда је сматрала упутним да му додијели »пуковника Омер-бега који је сматран једним од најбољих турских официра«. Ду Монт, пак, пише, да је Омер-бег придодан генералном гувернеру Изет Мехмед-паши, и то као миралај у генералштабу. Своје способности је показао приликом освајања Саиде. Послије троседмичног опсиједања, он је 9. октобра 1840. године одлучно битку на висовима Бекфаја, и то тако што је с два батаљона турске војске и с неколико стотина Друза и Маронита заобишао положаје Ибрахим-пашине војске и код Калаид Мајдана напао их с леђа.

8. И. Есих, *Сердар Екрем Омер-паша Латас*, »Напредак« (календар) за 1935, 223; уп. Г. Шљиво, *Омер-паша Латас*, 62–63.

За ову побједу добио је више признања. Међу првима одао му је признање у посебној армијској наредби енглески адмирал Stophford, а Изет Мехмед-паша га је предложио за генералмајора. Фон Штајндл пише да је Селим-паша именован фериком, а Омер-бег проглашен мириливом и пашом. Међутим, он није уапоријеђен у чин генералмајора. Дошло је до прекида операција и енглески пуковник Charles Smith није пожуривао ратовање. За то вријеме Омер-бег је био командант Сура (Тира). У наставку ратовања Омер-бег је остао по страни, тј. на споредном правцу напада. Кад је одлучено да се бомбардује St. Jean Асра, Омер-бегу је наређено да из Сура са четири батаљона турске војске онемогућава везу египатске војске са опкољеном Акром. Али је Акра пала много брже него се очекивало, па је Омер-бегов задатак био излишан. Ојађен што није узео учешће у овом сјајном војном успјеху, Омер-бег је покушао тјерати египатску војску која се повлачила, али и ту је стигао прекасно. Сустигао је, једино, групу неблушких брђана који су се враћали кућама тјерајући отете египатске коње, оружје и новац. Омер-бег је савладао ову шачицу људи и од њих одузео плијен. Неблужани су се одмах пожурили у Бејрут да се потуже Изету Мехмед-паши и sir Charles Smithu. Њихова жалба је успјела, па је Омер-бег удаљен из команде, доведен у Бејрут и стављен у строги затвор. Одмах је против њега почела истрага. Истовремено је, по ратном праву, задржан и ферман који је управо стигао из Цариграда да је Омер-бег именован за генералмајора. Посебно се залагао sir Charles Smith да се изврши строга истрага и да се Омер-бег што строже казни. И док се истрага водила, генерал Charles Smith је био замијењен. На његово мјесто, у команди турске војске постављен је Ферик-паша Јакмус. Тако је одстрањен Омер-бегов главни противник и над њим је одмах обустављена истрага. Ускоро, Омер-бег је именован за генералмајора и упућен на челу шест батаљона турске војске и једном батеријом у Рамлех (мјесто између Јерусалима и Јафе). Наређено му је да уништи магazine муниције који су се налазили на правцу повлачења египатске војске у Гази, а које је чувало три хиљаде коњнице, па да посаду растјера у пустињу или зароби. Али, Омер-паша није успјешно обавио овај задатак. Да ли да напакости свом претпостављеном генералу Јакмусу, којег није подносио, или није био вичан сличном војном подухвату, тек Омер-паша је стајао у Рамлеху четири седмице беспослен и није хитао да изврши налог, иако га је команда пожуривала да хитно иде на Газу.⁹ Овакав поступак омогућио је Ибрахим-паши египатском да управо у Гази прикупи своју војску која се, послије пораза, распршила на све стране. Због оваквог држања Омер-

9. HHStA W, St. K., Türkei VI/79, Интернунциј Метерниху, Цариград 20. децембар 1840. Am 15ten d. M. kam Mittags die rechte Collone, bestehend aus 15 Battailons Infanterie, 3000 Mann Kavallerie und 14 Stück Kanonen zu Ezschtel 2 1/2 Stunden im Norden von Gaza an. Zum Glück dachte Omer Pascha daran eine kleine Avantgarde vorzuschieben, sonst wäre ihren 1 1/2 Stunden nach Einrücken ins Bivonagn der Feind ins Lager geritten, und hätte die Kunde seines das ins selbst gebracht; so aber ward diese von der Avantgarde Omer Paschas verbreitet. Man schien den Kopf verloren zu haben denn General Jochmus liess seine Infanterie auf die sich mittlerweile in der linken Flanke sammelnde eigen irreguläre Cavallerie vor-

паша није имао последица. Послије склопљеног споразума у Александрији између Мехмед Алије и турске војске, па су престали ратни окршаји, Омер-паша се вратио у Бејрут. Ту није дуго остао, јер га је Зехарија-паша упутио на Кипар да смири тамошње нереде. Прије његовог укрцавања на бродове, капетан Ду Монт је имао прилику да сваки дан с њим разговара. Том приликом, у неколико наврата Омер-паша је изразио своју одвратност да и даље служи Турској, будући да и најниже сплетке могу да га доведу на руб пропасти. Посебно је нагласио да чезне за тим да једног дана ступи на домаће тле и зажалио је за својим поступком који га је довео под удар аустријских војних закона. У тим разговорима он је истакао да је и даље остао добар хришћанин, иако је већ примно исламску вјеру. Радо би се он вратио и својој ранијој вјери и својој домовини, а и његова жена, коју он искрено воли, радо би с њим отишла у његов завичај. Он се био и материјално осигурао, јер се снабдио са три сандука финих старих златника који би му били довољни да живи угодним и лагодним животом у аустријским земљама, уколико би му аустријски цар опростио почињену грешку. Да је он то мислио озбиљно, види се и по томе што је питао Ду Монта да ли би могао стећи царско помиловање уколико би му упутио на поклон неколико арапских коња. Послије разговора са Ду Монтом, Омер-паши је постало јасно да је његова идеја неосстварива, али га је и даље увјеравао да не жели пропустити ниједан корак само да се може вратити у свој завичај, па макар колико био понижавајући.

Иначе, капетан Ду Монт се увјерио да је у тренуцима одмора Омер-паша много читао војна дјела, а нарочито списе надвојводе Карла. Што би сазнао из књига примјењивао је у обуци војника. Трупe које су стајале под његовим заповједништвом, као што су биле оне у Суру, послније обуке, за кратко вријеме су се истицале и у свом изгледу и дисциплини од других војних јединица турске војске.

Фон Штајндл је запазио да је Омер-паша у вријеме сиријске акције, нарочито у њеном почетку, док су турске трупе логоровале у области Кеснан која је насељена Маронитима, био наклоњен овом становништву управо зато што су били хришћани; он се иначе благонаклоно односно према хришћанима, па је код веома побожног маронитског свештеника, иако је он знао да је отпадник, био омиљен за разлику од других паша. Поред тога, одбио је да православног епископа Агапиоса, кога су два свештеника пријавила да је шпијун па је био ухапшен и осуђен на казну смрти стријељањем, да погубити без изричите писмене пресуде. Због тога га је Изет-паша окривио и ставио у затвор, али га је ратни суд, који је извршио истрагу, прогласио невиним и ослободио га. Фон Штајндл је осим тога примијетио да се Омер-паша понаша заиста другачије него

rücken und so dem in 3 Collonnen anrückenden Feind von 1000 Mann den Rücken zeigen. Omer Pascha, der während dieser Zeit recognoscirt hatte befahl eiligsten Contremarche. Einige Kanonenschüsse brachten den Feind übrigens zur schnellen Flucht sie wurden von 150 irregulierem Reitern geführt vom englischen Oberst Rose bis vor Gaza verfolgt wobei dieser 2 leichte Wunden resielt.

други аустријски ренегати. Док је већина ренегата сакривала своје поријекло и избјежавала везе с људима с којима су били блиски по рођењу или по вјери, Омер-паша то није чинио. Он се чак хвалио да је Аустријанац и поносио се образовањем које је стекао у аустријској војној школи. За вријеме сиријског рата, колико му је вријеме дозвољавало и његов положај допуштао, више је тражио друштво аустријских него енглеских официра. Није крио своје највеће поштовање према надвојводи Фридриху и никад није пропустио да то искаже. Често је посјећивао адмирала барона Банидиера, па и њему указивао своје поштовање. Све је ово запазио фон Штајндл код Омер-паше у толикој мјери да га је издвајао од других аустријских отпадника и закључио да би се он заиста радо вратио поново у свој завичај. У повјерењу, Омер-паша је често говорио фон Штајндлу да би се, без обзира на свој висок војни чин и положај у Турском Царству и на напредовање које може очекивати, будући да тек има 35 година, најрадије, ипак, вратио у своју домовину, гдје је оставио једног брата који се налазио у војној служби и он је претпостављао да већ сада има чин напоручника. И његова жена, која му је донијела велики иметак, била је спремна да дође у његов завичај, иако је у томе спречавају двије рођаке, старе муслиманке од којих се она не жели растати. То је био разлог због којег се он већ није вратио у своју домовину, али се ипак, надао да ће једног дана то остварити. Иначе, фон Штајндл је дуго познавао Омер-пашу, а поближе га је упознао у Сирији, и није запазио ништа што би могло да спријечи његов повратак у домовину. Очевидно да је Омер-паша, приближавајући им се хтио да стави до знања аустријским официрима и конзуларним чиновницима да би се он поново вратио у Аустрију, пошто је већ обезбиједио средства за удобан живот. Тешко је, међутим, утврдити да ли је он три шкриње новца које је уза се иносио добио у мираз од своје жене или их је стекао као ратни плијен у Сирији. Било једно или друго, он је већ тада био богат човјек, па је могао размишљати да би било добро кад би се вратио кући и у миру трошио новац. То му је било сигурније него да се стално потврђује у Турској у којој је увијек, као ренегат, био под сумњом и у којој се лако падало и с већег положаја.

О овој првој војни у Сирији, Омер-пашин биограф Швајцарац Јозеф Кечет је мало знао. Навео је само толико да је Мехмуд Алијин син Ибрахим-паша послје објављивања *Танзимата* заузео Сирију и да је тамо султан Абдул Мецид упутио војну експедицију која је била повјерена Омер-паши.¹⁰⁾

10. HHStA W, St. K. Türkei VI/76, Штирмер Метерниху, Цариград 14. октобра 1840. Zur Vereinigung des Andenkens an den 26te Schaban als den Tag der Veröffentlichung des Hattischerifs von Gülhane haben Seine Hoheit, über ein von mehreren Würdenträgern gestelltes Ansuchen gestattet dass derselbe in Zukunft festlich begangen werde. Die vorhergehende Nacht soll Leili Adalit d. i. Nacht der Gerechtigkeit, genannt, und durch Beleuchtung der Hauptstadt und des Bosphors gefeiert werden. Uiberdiess haben Seine Hoheit bewilligt dass in jenem Hofe des Serails vom Constantinopel wo besagtes Hattischerif öffentlich verlesen wurde, eine denksäule von Marmov aufgerichtet werde welche als Inschrift den gesammten mit dem grossherlichen Tughra (Namens Chifre des Sultans) gezierten Text des Hattischerifs führen and wornach jener Hof künftighin Meidani Adalet, Platz der Gerechtigkeit benannt werden soll. Da er sich jedoch im Innere des Serails befindet und nicht Jedermann zu demselben Zutritt erhalt, so soll eine ähnliche Saule im grösserem Masstabe im Vorhöfe der Moschee

С обзиром на то да су ови подаци уопштени и да није једна војна експедиција у којој је било генерала могла бити повјерена једном пуковнику, Кечет, извјесно, није био добро обавијештен. Уколико је то сазнао од Омер-паше, онда је и разумљиво што је Омер-паша избјегавао да говори о овом походу, у којем је чак био и ухапшен.¹¹⁾ Али, зато је много више написао о Омер-пашином другом боравку у Сирији и Курдистану. Послије двогодишњег боравка у Цариграду, Омер-паша је упућен у Сирију у зиму 1844/45. године да смири прилике послије извршеног масакра муслиманских Друза над хришћанским Маронитима. Већ тада, он је био унапријеђен у чин ферика и био је одређен да иде у Дамаск. Омер-паша је успио да смири побуну, уведе мир и ред и вођу Хибли-бега ухапси и отпреми у Цариград. И тек што је заведен ред у Сирији, изненада су се побунили Курди против увођења *Танзимата*. Опет је Омер-паша добио налог да угуши побуну. Он је у прољеће 1846. с војском која се налазила у Сирији креиуо на Дијарбекир.¹²⁾ Ту је најприје организовао заштиту Дијарбекира, повукао војску из Ерзерума за заштиту сјеверне границе Курдистана, сакупио 12 хиљада војника и с њима се упутио на југ, према Несибину и Цезиреу да дуж ријеке Тигра удари на устанике. Устанике је предводио Бедри Кан-бег, ранији османски пуковник. Премоћ у људству била је на страни устаника, али је Омер-паша бољом организацијом војске и напада успио угушити побуну и вођу допремити у Цариград. Вијест о побједи и неочекивано брзој пацификацији курдске земље изазвало је одушевљење у Цариграду и на султановом двору. Омер-паша је слављен у цијелом царству. Кад се послије неколико мјесеци вратио у Цариград, примили су га султан и Порта. Добио је скупоцјене дарове и заслужено признање, а ускоро је, захваљујући управо тој побједи, добио чин мушира (маршала). Кечет пише да је тако десертер из аустријске војске, наредник Мићо Латас, стекао у Турској највећи војни чин. Неспорно, он је тада био најспособнији војсковођа тадашње турске војске и, као што стара изрека каже, »als Einängiger der König unter der Blinden.«

Омер-паша је прије доласка у Босну био у дунавским кнежевинама 1848-1849. године. Већ тада су му умрли и отац и мајка, а неки чланови његове породице кренули су његовим стазама. Син његове сестре дошао је ујаку у Букурешт, ту примио ислам и добио име Теуфик-бег. Био је то даровит, талентован и карактеран млад човјек, па је пратио Омер-пашу у ратном походу на Криму, гдје је и погинуо. У Букурешт је једног јутра бануо и старији Омер-пашин брат Никола са шеснаестогодишњим сином. И он је примио ислам и добио име Мустафа-бег. Омер-паши је приредио многе неугодности недоличним понашањем, све док се једног дана није убио. Николин син је, такође, примио ислам и добио име Омер-бег, али је био необразован, без карактера и није стекао већи положај у Турској. Умро је 1867, од туберкулозе.¹³⁾

von Sultan Bajezid errichtet, und auf selber ebenfalls der ganze Text des Hattischerifs eingegraben werde.«

11. J. Kötschet, *Erinnerungen aus dem Leben des Serdar Ekrem Omer Pascha (Michael Lattas) seinerzeitiger kaiserl. königl. österr. Grenzer Feldwebel*. Sarajevo 1885, 12.
12. J. Kötschet, нав. дјело, 13–14.
13. J. Kötschet, нав. дјело, 17–18.

Galib Šljivo

A CONTRIBUTION TO THE LIFE OF OMER PASHA LATAS

(Summary)

The famous military commander Omer Pasha Latas was born in the family of the Border officer, in the province of Lika in 1806. He was meant to pursue a military career, and he graduated from the military school in the same regiment his father had served. Due to his father's mistake his military career had been interrupted, and the young Mihajlo – Mića Latas escaped to Bosnia, which was the part of the Ottoman Empire. He accepted entirely the Turkish way of life, and he also converted to Islam. He climbed the ladder in the military service rather quickly, and in 1832 he already had a high military rank. Omer-bey, later Omer Pasha, was not keen on talking about his former life in his homeland. Nevertheless, while adjoined to the Turkish Army in Syria that fought against the Egyptian Army, he often met the Austrian officers and civil servants of the Austrian Internunciature in Constantinople, and from time to time he could tell them a detail or two from his life. Regarding the fact that he had been an Austrian deserter, it was easy to understand that his whereabouts were followed by the Austrian men of confidence, who in turn sent their reports to the Viennese Court. They thought it especially important that Omer Pasha, who had at the time, that was between 1840 – 1842, the high military rank of *miriliva* (colonel), and was also a rich man; wanted to return to his homeland. He tried to find out if the Viennese Court was ready to pardon him and to allow him to return to his native country. He was even ready to send a beautiful Arab horse as a gift to the Austrian Emperor in order to gain his favor. According to the conversation that Omer Pasha had with Von Steindl, from the Austrian Internunciature in Constantinople, we were able to learn much more details from Omer Pasha's life, which up to present did not abound with reliable facts.